

ТРУД И СОЦИАЛНА СПРАВЕДЛИВОСТ

СОЦИАЛНО- ИКОНОМИЧЕСКИ БАРОМЕТЪР

Кой спечели и кой загуби от
коронакризата в България

Даниела Пенкова
Юни 2021

Икономическата криза, предизвикана от пандемията от Ковид-19, в България доведе до задълбочаване на съществуващите в обществото неравенства както в икономическо, така и в здравно отношение.

В печелившите от коронакризата икономически сектори, държавните предприятия се оказват губещи, за разлика от своите частни конкуренти, поради липса на цялостна държавна политика за засилване на пазарните позиции на държавните предприятия.

Основен проблем при мерките за подпомагане на бизнеса и за запазване на заетостта, е, че беше допуснато да се подпомагат компании, които впоследствие реализираха печалби, вместо тези средства да се използват за подпомагане на гражданите, здравната система и самоосигуряващите се лица.

ТРУД И СОЦИАЛНА СПРАВЕДЛИВОСТ

СОЦИАЛНО- ИКОНОМИЧЕСКИ БАРОМЕТЪР

Кой спечели и кой загуби от
коронакризата в България

„Барикада“ е колектив от журналисти и анализатори, поддържащ онлайн портали на български, английски и румънски език. Изданията съществуват от 2016-та година и са съсредоточени върху новини, анализи и критика на властващия в последните десетилетия модел за пълно подчиняване на обществата на пропазарните политики, разкъсването на социалната тъкан и последствията от философията на егоизма и индивидуализма. Разчитайки на широка палитра от автори в център-лявото поле, „Барикада“ поставя в основата на своята работа проблемите с неравномерното разпределение на ползите от глобализацията и губещите от нея, изострените социални конфликти, посегателствата върху социалните и човешки права, нуждата от всеобщо, достъпно и качествено здравеопазване и образование, застрашително растящите неравенства по света и др.

Съдържание

	ВЪВЕДЕНИЕ	2
1.	СВЕТОВНАТА И БЪЛГАРСКАТА РЕЦЕСИЯ	3
2.	КЪДЕ СА „МАЗНИНКИТЕ“	4
2.1	Спестявания на домакинствата	4
2.2	Депозити на бизнеса	5
3.	ПЕЧЕЛИВШИ И ГУБЕЩИ ИКОНОМИЧЕСКИ СЕКТОРИ	7
4.	ПЕЧЕЛИВШИ И ГУБЕЩИ КОМПАНИИ	9
4.1	Частни срещу държавни компании	9
4.2	Помощи за частни печеливши компании.....	10
5.	КОЙ ПЛАЩА ЗА ПРОБЛЕМИТЕ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО	11
5.1	Надвишена смъртност	11
5.2	Здравни права на гражданите	11
5.2	Rcg тестове	11
6.	ЗАКЛЮЧЕНИЕ	13
	Списък на фигури.....	14

ВЪВЕДЕНИЕ

Всяка икономическа криза при капитализма променя съотношението на силите между обществените класи. Така например най-големите социални придобивки за работническата класа в западните общества се постигат в периодите след Голямата депресия от 30-те години на XX век и след Втората световна война – две кризи, поставили под въпрос самото съществуване на капиталистическата система. Тогава се изгражда модерната социална държава – създават се пенсионни, социални и здравни системи, гарантират се множество права на работниците като правото на синдикализация, минимална заплата, здравословни условия на труд, постоянни трудови договори и дори глас на работниците в управлението на фирмите.¹ Всички тези социални придобивки биват осигурени чрез сериозно данъчно облагане на фирмите и на най-богатите членове на обществото. В САЩ, например, подоходните данъци достигат до 94% за доходите над 25 000 долара (равняващи се на днешни 250 000), а данъкът върху наследството

достига 77% в САЩ (1942-1976) и 80% във Великобритания (1949-1975).

Невинаги обаче капиталистическите кризи довеждат до засилване на позициите на работническата класа. След петролните кризи през 70-те години и след последната финансова криза от 2008 г. се случва точно обратното. Именно тогава капиталът бива спасен от държавата за сметка на работническата класа, която изцяло поема на плещите си тежестта от кризите. Всички дотогава постигнати работнически права постепенно биват подкопани и днес вече сме свидетели на работещи бедни, на прекаризация на труда, на влошаване на условията на труд и т.н.

Настоящият анализ си поставя за цел да разгледа икономическите и социални последствия от настоящата рецесия върху българското общество и да отговори на въпроса в коя посока водят предприятиите до момента политически решения.

¹ McGaughey, E., *The Codetermination Bargains: The History of German Corporate and Labour Law*, 2016. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2579932

Право на работниците в Германия, определено със закон от 1951 г. и последващи, според който във фирмите с 500-2000 работници те избират 1/3 от членовете на Управителния съвет на компанията, а когато работниците са над 2000 - половината от членовете да са техни представители.

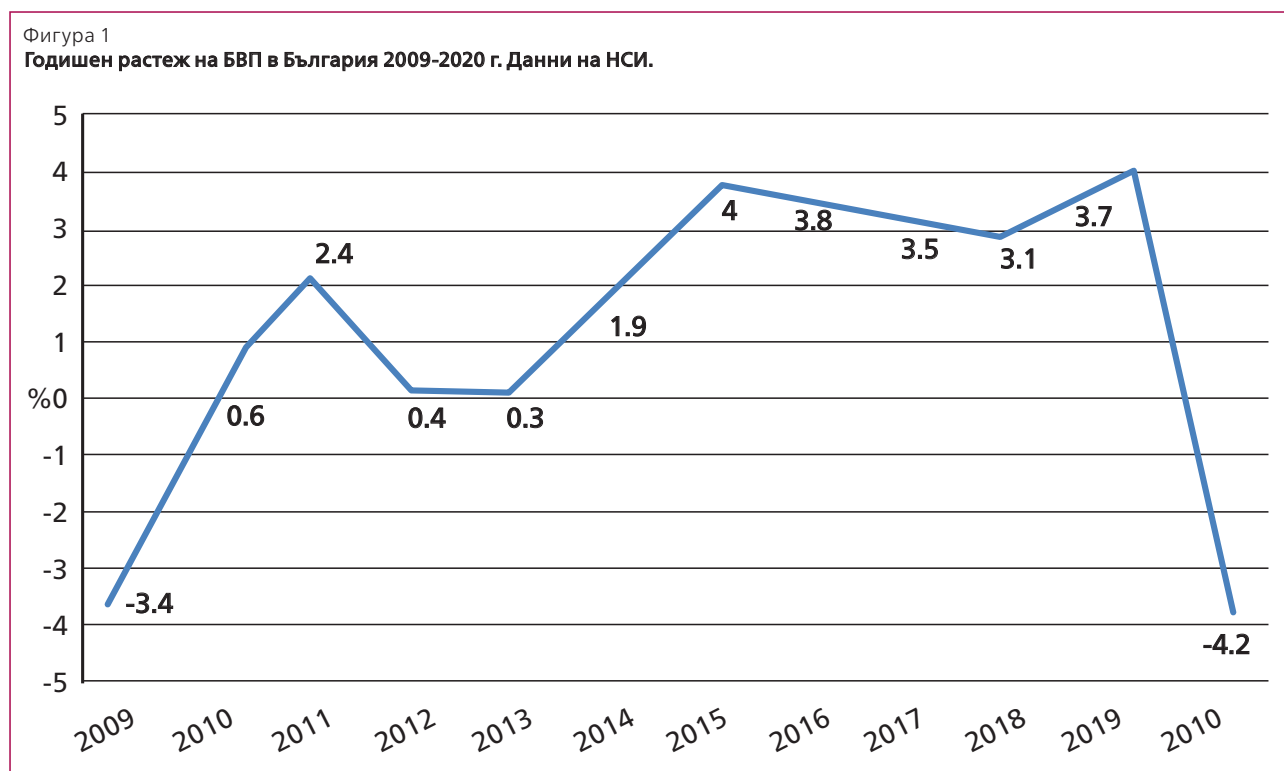
1

СВЕТОВНАТА И БЪЛГАРСКАТА РЕЦЕСИЯ

Световната икономика през двугодишния период 2017-2018 г. нараства с над 3% годишно. След забавяне на растежа през 2019 г., през 2020 г. пандемията от Covid-19 удари световната икономика, както никога през последните 90 години. Според последните данни, публикувани от Международния валутен фонд (МВФ) на 26 януари 2021 г.², глобалният БВП се е свил с около -3,5% през току-що приключилата година – повече, отколкото при кризата от 2008-2009 г., когато отчете -1,67. Ковид-реце-

сията през 2020 г. засегна почти всички държави в света, като сред 20-те най-големи икономики само Китай регистрира растеж (около +2,3% според Националното статистическо бюро на Китай и МВФ).

България не прави изключение от световните тенденции. Регистрираният спад на БВП през 2020 г. е -4,2%. Безспорно и България се намира в икономическа рецесия, която се очертава дори по-дълбока от световната финансова криза през 2009 г.

² <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/01/26/2021-world-economic-outlook-update>

2

КЪДЕ СА „МАЗНИНКИТЕ“

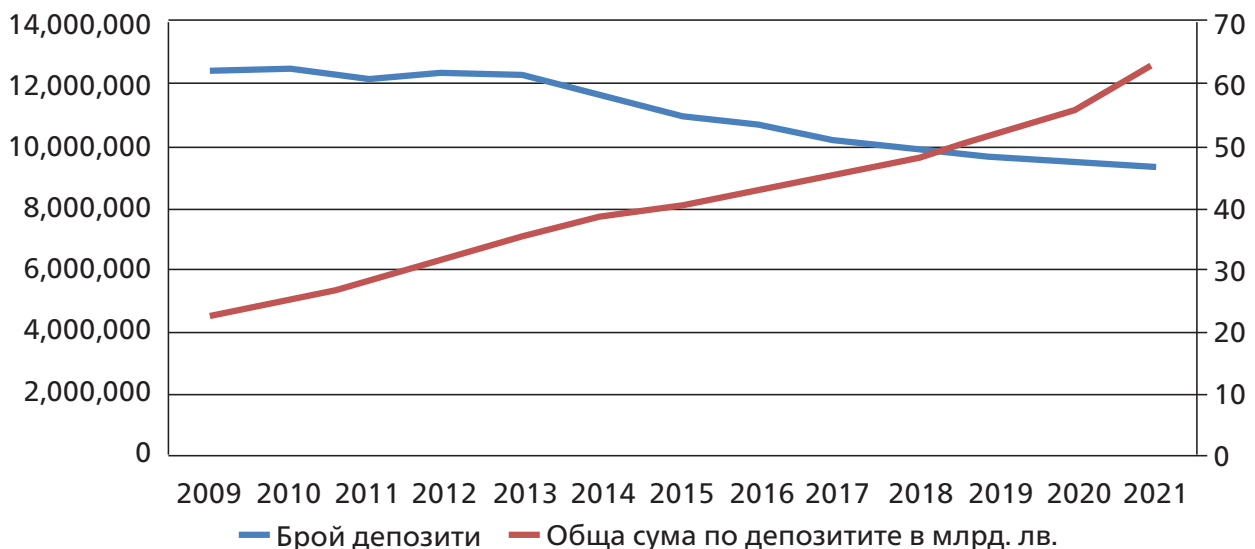
В самото начало на пандемията, през март 2020 г., министър-председателят Бойко Борисов заяви,³ че бизнесът има натрупани „мазнинки“, които ще му помогнат да премине през наложителната за преодоляване на пандемията социална изолация. Действително през всяка една икономическа криза преминават с по-голяма лекота фирмите и домакинствата, които разполагат с натрупано богатство. В тази част на анализа ще разгледаме данните за финансовото положение на домакинствата и бизнеса.

2.1 СПЕСТЯВАНИЯ НА ДОМАКИНСТВОТА

За съжаление, в България не се води статистика за общото богатство на отделните домакинства, включваща финансовите активи, недвижимото и движимото имущество. Единствените официални данни, които могат да ни дадат представа за финансовото богатство, са данните на БНБ за спестяванията на домакинствата и нетърговските

организации, които ги обслужват. Тези данни са от особен интерес в момента, тъй като здравната криза принуди управляващите да наложат протиепидемични мерки, включващи затварянето на цели икономически сектори. Много хора загубиха работата и доходите си и се принудиха да посегнат на своите спестявания, за да преминават през най-тежките моменти на кризата. Според данните на БНБ, към 31 декември 2019 г., когато приключи последното тримесечие преди настъпването на епидемията от Ковид-19, общият брой сметки на домакинствата в българските банки е бил 9 605 127. В края на м. март 2021 г. сметките на домакинствата са 9 301 682 – с 303 445 по-малко. Същевременно сумите по депозитите за същия период са нараснали от 55,6 млрд. лв. на 62,9 млрд. лв., като нарастването е най-бързото за целия разгледан период (2009-2021). Можем да обобщим, че коронакризата е довела до ускорено нарастване на общите спестяванията и до тяхната концентрация в по-малко ръце.

Фигура 2
Динамика на депозитите на домакинствата и нетърговските организации, които ги обслужват, от 2009 до 2021 г. – брой депозити и обща сума по тях в млрд. лв. Данни на БНБ към 31 март 2021 г.

³ Извънреден брифинг на премиера Бойко Борисов на 24 март 2020 г. <https://bnr.bg/post/101246095/borisov-mnogo-po-razviti-darjavi-se-lutaha-nashite-merki-sa-nai-efikasni>

В съществуващите 9,3 млн. депозитни сметки разпределението на средствата е следното:

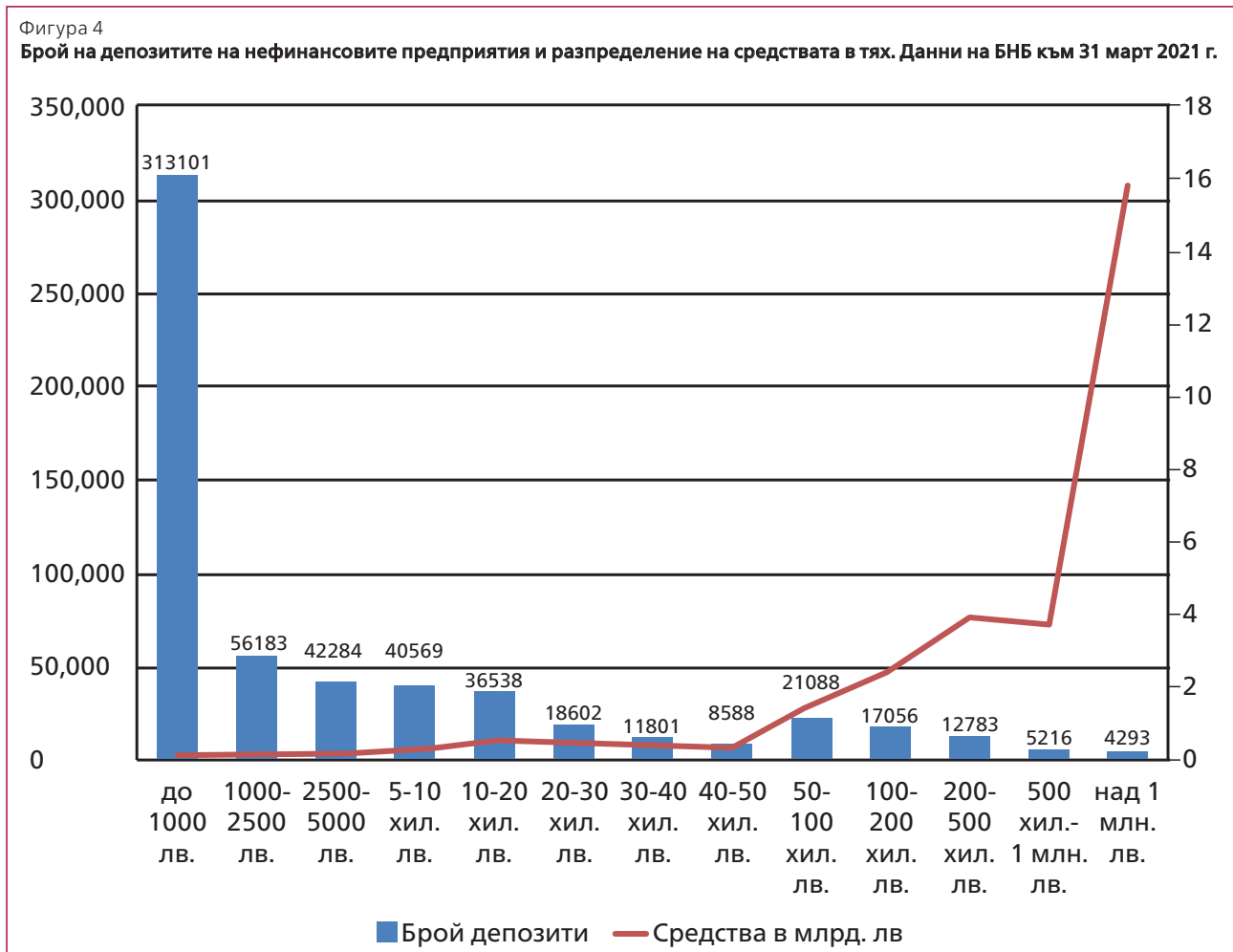
Разпределението на спестяванията на домакинствата и нетърговските организации, които ги обслужват, показва, че от общо 9,3 млн. депозита 5,3 млн. (57%) са до 1000 лв. като общите средства в тях са 849 млн. лв., което означава, че средно в тези сметки има **по 159 лв.** Видно е, че по-голямата част от домакинствата на практика не разполага със спестявания, които биха могли да им позволят да посрещнат жизнените си нужди в периода на коронакризата и поради това са напълно зависими от запазването на доходите си. Това обяснява до голяма степен защо затварянето на редица икономически сектори беше посрещнато с недоволство не само от страна на бизнеса, но и на наемните работници. Без своите доходи от труд или без бърза и директна подкрепа от страна на държавата, домакинствата са изложени пред изключителни финансови трудности, застрашаващи самото им оцеляване. За сравнение, сметките с над 1 млн. лв. са 1154, а сумите в тях се равняват на 3,2 млрд. лв. Тези 1154 сметки съдържат средно по 2,75 млн. лв. Подобно разпределение на спестяванията показва не само наличието на осезаема бедност (средните спестявания от 159 лв. на над половината депозити на домакинства е сума, над два пъти по-малка от месечната линия на бедност), но подчертава и тенденцията към увеличаването на неравенството, която се наблюдава през последните три десетилетия.

Същата тенденция се наблюдава и в световен мащаб. 500-те най-богати хора в световен мащаб, според Индекса на милиардерите на Блумбърг, са увеличили богатството си с колосалните 1,8 трилиона щатски долара миналата година – над 31% в сравнение с 2019 г. Петимата най-богати, четирима от които американци и собственици на основните технологични компании, разполагат с богатство между 100 и 200 милиарда долара. По този показател няма нищо ново, освен степента на растеж на активите на мултимилиардерите, която Блумбърг посочва като най-високата през последните 8 години, тоест от създаването на въпросния индекс.

2.2 ДЕПОЗИТИ НА БИЗНЕСА

Анализ на динамиката на влоговете на нефинансовите предприятия в българските банки показва, че в края на последното тримесечие преди пандемията от Ковид-19 (октомври-декември 2020 г.) общият им брой е бил 604 223, а средствата в тях – 26,5 млрд. лв. В края на март 2021 г. броят на депозитите е намалял на 588 922, докато средствата са се увеличили на 30 млрд. лв.

По отношение на разпределението на средствата, ситуацията е следната:

Над половината от всички депозити са под 1000 лв., като средно в тях има по 192 лв. Повече от ясно е, че с подобна сума никоя фирма не би могла да посрещне фиксираните си разходи при намаляване на обема на дейността или прекъсването ѝ. За сравнение, фирмените сметки с над 1 млн. лв. разполагат средно с 3,7 млн. лв.

В обобщение, при фирмите може да се отчете същата тенденция, каквато се наблюдава и при домакинствата – броят на влоговете намалява, а общата сума в тях се увеличава, което означава концентриране на средствата в по-малко на брой фирми и, следователно, невъзможност повечето от тях да успеят да преодолеят кризата.

3

ПЕЧЕЛИВШИ И ГУБЕЩИ ИКОНОМИЧЕСКИ СЕКТОРИ

Икономическата криза, предизвикана от здравната, засегна почти всички икономически сектори. Дори фирмите, които не бяха директно затворени, отчетоха спад на продажбите си поради ограниченото търсене в резултат от настъпилата безработица и намалелите доходи и спестявания. Безспорно коронакризата е криза на търсенето, а не на свръхпроизводството. Хората се принудиха да ограничат разходите си до жизненоважните за тях продукти и услуги не само поради ограничените си финанси, но и поради неизвестността, пред която бяха изправени. Никой не знае кога ще свърши здравната криза, тъй като вирусът е нов и неизвестен.

На фона на трудностите пред повечето икономически сектори, някои от тях се откरोиха като безапелационно печеливши. На първо място това е онлайн търговията, която дръпна след себе си куриерските услуги, далекосъобщенията и софтуерната индустрия. Ръстовете в оборотите на електронната търговия са огромни – регистриран е ръст от 15% през май 2020 г., 43% през август и 55% през есента. Ръстът за 2020 г. като цяло се очаква да бъде от 36% спрямо 2019 г.⁴ Най-голямо е увеличението на онлайн продажбите на хранителни стоки, които нарастват с над 100%. Сериозно нарастват и продажбите на електроника, книги, играчки за деца, фитнес уреди, маски и дезинфектанти, домакински консумативи. Същевременно се отчита 70% спад на продажбите на дрехи и обувки, авточасти, пътувания и услуги.

От години електронната търговия е основен двигател на куриерските услуги. Пощенските и куриерските услуги бележат сериозен ръст през второто и третото тримесечие на 2020 г. спрямо същия период от 2019 г. – 20%.

Изминалата година се отрази добре и на гейминг индустрията, която отчита ръст с 30-40% спрямо

2019 г. Това също е очаквано, тъй като поради затварянето повече хора стоят у дома и разполагат със свободно време.

Нарастват съществено и всички видове консултации – данъчни, счетоводни и юридически. Вероятно това се дължи на необходимостта да се представят изрядни документи при кандидатстване за държавни помощи, свързани с коронакризата.

Секторите, които губят най-много от кризата са очаквано туризмът, енергетиката, текстилната индустрия, рекламите, транспортът, бензиностанциите (които са пряко свързани с транспорта), и търговията като цяло, включително тази на лекарствени продукти и козметика.

Икономическата криза естествено засяга не само собствениците на бизнес, но и работещите в частния сектор, които увеличиха редиците на „резервната армия“ по Маркс, въпреки държавните помощи, отпускани на фирмите за запазване на заетостта. По данни на НСИ,⁵ в края на декември 2020 г. безработните лица са 168.6 хил., от които 96.3 хил. са мъже и 72.3 хил. - жени. В сравнение с 2019 г. броят на безработните лица се е увеличил с 18.1%.

На фона на увеличената безработица, бяха направени промени на Кодекса на труда, засягащи заетите работници. Целта на тези промени беше да се осигури по-голяма гъвкавост за работодателите. Така например, при преустановяване на работата работодателите имат възможност едностранно да предоставят за ползване платения годишен отпуск на работниците (чл. 173а, ал. 1 от КТ). Освен това се даде възможност на работодателите предоставят до една втора от платения годишен отпуск на работника или служителя и без негово съгласие (чл. 7, ал. 2 от ЗМДВИППП). Предстои да видим дали тези промени, уронващи правата на работниците, ще бъдат премах-

⁴ <https://www.mediapool.bg/koi-biznes-specheli-i-koi-zagubi-v-krizisnata-2020-g-news315984.html>

⁵ https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/LFS2020_YVS2AXQ.pdf

нати след края на пандемията, или ще останат в сила в продължение на следваната в последните години линия за гъвкавост в трудовите отноше-

ния – евфемизъм за нарастващата несигурност на работното място и засилването на позициите на работодателите спрямо тези на работниците.

4

ПЕЧЕЛИВШИ И ГУБЕЦЦИ КОМПАНИИ

4.1 ЧАСТНИ СРЕЩУ ДЪРЖАВНИ КОМПАНИИ

При капитализма винаги и навсякъде по света съществуват не само частни, но и обществени компании. В България, например, такива обществени компании са Български пощи, Български държавни железници, общински градски транспорт и т.н. Тези компании се конкурират с частните фирми на либерализираните пазари, какъвто е, например, пазарът на пощенски услуги. Според последния публикуван доклад на Комисията за регулиране на съобщенията, общият брой на пощенските оператори през 2019 г. е 184.⁶ Държавната компания „Български пощи“ (10% пазарен дял) и двата ѝ основни конкуренти - „Еконт Експрес“ ЕООД (32.5% дял) и „Спиди“ АД (24.1% дял), формират общо 2/3 от пощенския пазар на територията на страната през последните три години, а другата 1/3 си дялят останалите 181 фирми.

При всяка епидемия в историята, първата и основна мярка за овладяване на разпространението ѝ е някакъв вид социалната изолация. Затова не е учудващо, че затварянето на градовете беше противоепидемична мярка, предприета от повечето държави в света. То беше свързано с ограничения на придвижването, затваряне на магазини, предлагащи стоки, различни от тези от първа необходимост и забрана на струпванията дори в магазините за хранителни стоки. Тези ограничения предизвикаха увеличение на онлайн поръчките от всякакво естество, тъй като множество производители и магазини можеха да продават единствено по този начин. Засилването на електронната търговия доведе съвсем естествено и до рязко покачване на търсенето на куриерски услуги. Но докато след избухването на пандемията пред офисите на частните куриерски фирми се извиват огромни опашки и доставките се забавят заради огромния обем работа, който те не успяват да поемат, държавният куриер „Български пощи“ ЕАД драстично намалява дейността си.

От годишния финансов отчет на котираната на борсата частна компания „Спиди“ става ясно, че печалбата от оперативната ѝ дейност за 2020 г. е 34,2 млн. лв. спрямо 24 млн. за 2019 г. – нарастването е от 42,5%.⁷

Все още в Търговския регистър не е публикуван отчетът за дейността на „Еконт Експрес“ ЕООД за 2020 г., но от последния публикуван такъв за 2019 г. е видно, че печалбата от оперативната дейност е била 27 млн. лв., като се е увеличила спрямо предходната година (22 млн. лв.) с 23%.

„Български пощи“, чиято дейност има висок потенциал именно в пандемичната ситуация, както показват данните на двата ѝ директни частни конкуренти, не само не се възползва от нея, но и получи компенсации, за да запази заетостта на служителите си. В периода между юли 2020 г. и февруари 2021 г. компанията не е могла да осигури работа средно на 6405 свои служители. Това е следствие от дългогодишното negliжиране на „Български пощи“ и позицията ѝ на българския пазар, което налага спешни мерки за оползотворяване на съществуващия потенциал в обществен интерес.

В България през последните три десетилетия държавата непрестанно се демонизира като институция – тя бива обвинявана за всички неприятности, докато частният сектор се издига на пиедестал. Философията на либертарианството, споделяна от ЕКИП⁸ и редица други икономически експерти, издига принципите, че държавата по своята същност е само тежест и проблем, и най-доброто решение идва винаги от частното. При подобно отношение към държавата при криза като днешна, се оказваме приковани – силата на държавата е отнета и на нея се гледа без уважение. И докато частните фирми трупат печалби при развитието на определени икономически сектори, държавните фирми, опериращи в същите тези сектори, се

⁶ https://crc.bg/files/Annual_Report_CRC_2019_Post.pdf

⁷ https://www.speedy.bg/uploads/media/speedy_files/0001/02/Speedy_FS_2020_cons.pdf

⁸ <https://ekipbg.com/kakvo-e-libertarianstvo/>

оказват избухнати настрани от своите частни конкуренти. Подобна ситуация е необяснима, имайки предвид наличието на изградена сериозна офисна и инфраструктурна база на „Български пощи“, както и наличието на подготвен и опитен персонал. Усещането е за нежелание от страна на политиките да предприемат цялостна държавна политика за засилване на пазарните позиции на държавните предприятия.

4.2 ПОМОЩИ ЗА ЧАСТНИ ПЕЧЕЛИВШИ КОМПАНИИ

Както е видно, пощенските оператори не само не загубиха, но и спечелиха от кризата, след като значителна част от продажбите, включително на хранителни стоки, вече се правят онлайн. В анализа на Българския институт за правни инициативи „Прозрачност и ефективност на публичните средства за справяне с COVID-19 в България“,⁹ икономистът Ваня Григорова привежда следния казус:

„Сред бенефициентите на европейските средства е и „Тип-топ куриер“ АД с отпуснати 150 хил. лв. подпомагане. В същото време на сайта на дружеството на 1 март 2021 г. е публикувана новина, с която „Тип-топ куриер“ се извинява на клиентите си за забавянето на пратките: „поради големия обем пратки и утежнената епидемиологична обстановка е възможно забавяне на доставките в някои населени места“.¹⁰

В същия доклад са отбелязани и други случаи на държавно и европейско подпомагане заради пандемията на фирми от други икономически сектори, които реално не се нуждаят от тях. Такива са, например, фирмите за недвижими имоти,¹¹ които получават помощи при спад на оборота от 20% за един месец. Ваня Григорова отбелязва: „Наличието на спад в един месец не означава, че компанията няма възможност да се справи. Специално по отношение на фирмите за покупко-продажба на недвижими имоти спад имаше в първото и второто тримесечие, след това се наблюдава възстановяване.“

Други фрапиращи случаи на подпомогнати печеливши от кризата компании са, например, частни болници, регистрирали ръст на хоспитализираните лица по клинични пътеки¹²; фирми, получили държавни поръчки за дейности по справянето с пандемията;¹³ „нови фирми“, родени из недрата на компании с отнети лицензи, заради нарушаване на трудовото законодателство.¹⁴

„Основният проблем при прилагането на мерките за директно подпомагане на бизнеса, както и при мерките за запазване на заетостта, е фактът, че беше допуснато да се подпомагат компании, които впоследствие реализираха печалби и разпределяха дивиденди и бонуси за висшия си мениджмънт. В тези случаи всъщност изглежда, че данъкоплатците осигуриха печалбите на частни структури, вместо тези средства да се използват за подпомагане на гражданите, здравната система и самоосигуряващите се лица.“ – отбелязва Ваня Григорова.

⁹ Български институт за правни инициативи, *Прозрачност и ефективност на публичните средства за справяне с COVID19 в България*, 2021 г. http://www.bili-bg.org/cdir/bili-bg.org/files/BILI_ANALYSIS_COVID_19_SPENDING_F_1622644082.pdf

¹⁰ <https://courier.bg/bg/posts/view/57>

¹¹ Сред подпомогнатите фирми е една от най-големите агенции в страната – „Явлена“, която е получила 148 хил. лв. <https://opic.bg/procedure/bg16rfop002-2077-podkrepa-za-sredni-predpriyatiya-za-preodolyavane-na-ikonomiceskite-posledstviya-ot-pandemiyata-covid-19>

¹² Български институт за правни инициативи, *Прозрачност и ефективност на публичните средства за справяне с COVID19 в България*, 2021 г. : „Болници, в това число СБР – за частта от дейността, за която имат договор с НЗОК, болниците получаваха безусловно 85% от отчетената през януари 2020 г. стойност, дори да не са я изработили. Поради това е учудващо, че някои болници са кандидатствали и са получили подпомагане и по тази оперативна програма. Например, МБАЛ Света София ЕООД е получила 150 хил. лв. от механизма за подпомагане на средните предприятия, а в същото време за третото тримесечие на 2020 г., според отчета на НЗОК, бележи не спад, а ръст на хоспитализираните пациенти по клинични пътеки спрямо третото тримесечие на 2019 г. Подобна е ситуацията и с МБАЛ Вита ЕООД.“

¹³ Пак там; цитиран е пример с „Ваклинов“ ЕООД

¹⁴ Пак там; вж. компаниите „Плейн Кеър Солюшънс“ АД и „Плейн-кер“ ЕООД

5

КОЙ ПЛАЩА ЗА ПРОБЛЕМИТЕ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО?

5.1 НАДВИШЕНА СМЪРТНОСТ

Според публикувания наскоро сравнителен анализ „Публични разходи за здравеопазване в България и ЕС“,¹⁵ българското здравеопазване страда от хронично недофинансиране. Разходите за здравеопазване като дял от брутният вътрешен продукт в страната са около 5% за 2019 г., докато средните в ЕС са 7% от БВП. Доплащанията от страна на пациентите са най-високите в Европейския съюз. Те покриват 46,6% от текущите разходи за здравеопазване в сравнение със средното за ЕС равнище от 15,8%. Недофинансирането води до традиционно ниско заплащане на здравните специалисти, а оттук и до техния недостиг. В условия на пандемия, но и не само, това се оказва решаващ фактор по отношение на смъртността. Не е учудващо, че към 11 май 2021 г. България е на второ място в света по надвишена смъртност от началото на пандемията.¹⁶

Проблемите в здравеопазването в голяма степен се дължат на два ключови фактора. От една страна, за разлика от повечето европейски държави,¹⁷ в България съществува максимален осигурителен доход, който позволява на хората с доходи над 3000 лв. да не заплащат здравни и пенсионни осигуровки над тази сума, което лишава здравеопазването от така необходимите средства. От друга страна, към здравеопазването в страната се прилага пазарен подход – още през 2000 г. здравните заведения бяха превърнати в търговски дружества. Това естествено доведе както до повишаване на доплащанията от страна на пациентите, така и

до опити от страна на някои здравни заведения до източването на Националната здравно-осигурителна каса в търсене на допълнителни печалби.

Финансовата устойчивост на здравеопазването играе ключова роля за връщане към нормалното функциониране на икономиката и обществото, поради което е от основно значение да се предприемат стъпки към по-устойчиво финансиране на здравната грижа и за ограничаване на източването на НЗОК и държавния бюджет.

5.2 ЗДРАВНИ ПРАВА НА ГРАЖДАНИТЕ

Следва да се отбележи, че изискването за възстановяване на здравните права на гражданите след плащане на пропуснатите вноски за 5 години назад не съществува в нито една европейска държава. Европейската практика е гражданите да имат здравни права още при плащането на първата осигурителна вноска, като за неработещите лица здравните права се гарантират чрез различни държавни програми. С оглед запазване на обхвата на здравното осигуряване, особено в ситуация на глобална здравна криза, е наложително това изискване в България да отпадне.

5.3 PCR ТЕСТОВЕ

В анализа на Българския институт за правни инициативи „Прозрачност и ефективност на публичните средства за справяне с COVID-19 в България“ се посочват крайно притеснителни данни по отношение на PCR тестовете. Според тях, „гражданите са заплащали повече от 90% от извършените диагностични дейности по установяване на наличието на зараза при тях и техните близки. До края на 2020 г. броят на платените изцяло от гражданите PCR тестове е 1 022 653. При средната цена от 120 лв., общата сума, покрита от домакинските бюджети за този срок (без да включваме средствата от НЗОК, които отново са публични) е малко над 122,7 млн. лв. Повече от половината от тези средства са надценка, която са си сложили частните лаборатории, благо-

¹⁵ Пенкова, Д., *Публични разходи за здравеопазване в България и ЕС*, Фондация „Фридрих Еберт“, София, ноември 2020 г. https://bulgaria.fes.de/fileadmin/user_upload/documents/publications/Publichni_razhodi_za_zdraveopazvane_v_Bulgaria_i_v_ES_WEB_BG.pdf

¹⁶ <https://www.economist.com/graphic-detail/coronavirus-excess-deaths-tracker>

¹⁷ Пенкова, Д., *Максимален осигурителен доход и влиянието му върху доходното неравенство*, Фондация „Фридрих Еберт“, София, юли 2020 г. https://bulgaria.fes.de/fileadmin/user_upload/images/publications/Maximalen_osiguritelен_dohod.pdf

дарение на факта, че няма наложен таван на цената на PCR тестовете.”¹⁸

В смесените икономики винаги съществуват сравнително свободни от държавни регулации пазари, паралелно с такива, които подлежат на държавни регулации. Например, у нас Комисията по енергийно и водно регулиране контролира максимално допустимите цени на електроенергията, природния газ и водата. Такива комисии съществуват във всяка една държава, тъй като е приет

за безспорен фактът, че пазарният механизъм не бива да бъде оставен да действа свободно по отношение на електроенергия, газ и вода, тъй като той не притежава морални „спирачки“ и би оставил много хора без тези жизнено необходими услуги. Въпреки това, по време на безпрецедентната здравна криза, каквато е сегашната, управляващите отказаха да наложат таван на цените

на PCR тестовете, които са ключови за установяване на заразата и ограничаване на пандемията.

18 Български институт за правни инициативи, Прозрачност и ефективност на публичните средства за справяне с COVID19 в България, 2021 г. http://www.bili-bg.org/cdir/bili-bg.org/files/BILI_ANALYSIS_COVID_19_SPENDING_F_1622644082.pdf

6

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящата криза, като всяка една криза при капитализма, би могла да се превърне или във възможност за решаване на съществуващите в обществото социално-икономически проблеми, или да доведе до тяхното задълбочаване.

За съжаление, приведените в настоящия анализ данни свидетелстват, че пандемията предизвика задълбочаване на съществуващите в обществото неравенства както в икономическо, така и в здравно отношение.

Констатациите показват, че хората, които вече са в несигурно икономическо положение, изпитват

особени затруднения да покриват текущите си разходи. За да се предотврати по-нататъшното изоставане на най-тежко засегнатите от въздействието на кризата домакинства и фирми, политическите лидери следва да възприемат цялостен подход към предоставянето на подкрепа. Ако не се предотврати продължаващото нарастване на икономическите и здравните неравенства, съществува опасност от допълнително подкопаване на доверието в държавните институции и предизвикване на гражданско недоволство.

СПИСЪК НА ФИГУРИ

- 3 **Фигура 1**
Годишен растеж на БВП в България 2009-2020 г.
- 4 **Фигура 2**
Динамика на депозитите на домакинствата и нетърговските организации, които ги обслужват, от 2009 до 2021 г. – брой депозити и обща сума по тях в млрд. лв.
- 5 **Фигура 3**
Разпределение на спестяванията на домакинствата и нетърговските организации, които ги обслужват.
- 6 **Фигура 4**
Брой на депозитите на нефинансовите предприятия и разпределение на средствата в тях.

ЗА АВТОРИТЕ

Николай Драганов е журналист и анализатор с опит в редица електронни медии в България. Интересите му са му сферата на политиката, икономиката, борбата с бедността и неравенствата. Завършил е социология и маркетинг. Съавтор на документалния филм „Невидимите хора“, автор на редица анализи по социално-икономически теми, участник в различни граждански инициативи със социална насоченост.

Владимир Митев е журналист международник. Работил е в списание „Тема“ между 2008 г. и 2015 г. Основател е на двуезичния румънско-български блог „Мостът на приятелството“. Негови статии и преводи са излизали в агенция БГНЕС, списанията A-specto, „Икономика“, блога на „Солидарна България“ и други. Публикувал е и в различни румънски медии. Докторант по иранска литература в Софийския университет. Поддържа на български, румънски, английски и други езици блога „Персийският мост на приятелството“.

Даниела Пенкова е завършила „Икономика на развитието“ във Флорентинския университет, „Публични финанси“ в Икономически университет - Варна, като понастоящем е докторант в Катедра „Обща икономическа теория“ в същия университет.

Мирена Филипова е журналист, политически PR, автор на документални филми. В последните години интересите ѝ са насочени към анализ на политическия живот, изборната система и кампанийната дейност в България. Координатор е на инициативата „Даспрем машината за неравенство“ и участник в други граждански инициативи. Работила като парламентарен сътрудник в няколко състава на Народното събрание. Член на Сдружение „Солидарна България“.

Филип Буров е завършил магистратура по съвременна история в Софийския университет. Има над десет години опит като журналист, специализиращ в сферите на международните отношения, конфликти и макроикономика. Работил е в медии като агенция „Фокус“, вестник „Пари“ и вестник „Капитал Daily“. Международен редактор е в сайта „Барикада“.

ЗА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Настоящата публикация е част от серия регулярни социално-икономически анализи, съсредоточени върху предизвикателствата пред обществата, произтичащи от ковид кризата в България и по света. С това изследване Фондация Фридрих Еберт и „Ба-

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Хелене Кортлендер | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
<https://bulgaria.fes.de>

Заявки / Контакт:
office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

рикада“ си поставят за цел запълнят празнината в обществения и медийния дискурс по въпроси, на които към момента малко се обръща внимание или умишлено се пренебрегват.

<https://bulgaria.fes.de>

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ БАРОМЕТЪР

Кой спечели и кой загуби от коронакризата в България

Икономическата криза, предизвикана от пандемията от Ковид-19, в България доведе до задълбочаване на съществуващите в обществото неравенства както в икономическо, така и в здравно отношение.

В печелившите от коронакризата икономически сектори, държавните предприятия се оказват губеци, за разлика от своите частни конкуренти, поради липса на цялостна държавна политика за засилване на пазарните позиции на държавните предприятия.

Основен проблем при мерките за подпомагане на бизнеса и за запазване на заетостта, е, че беше допуснато да се подпомагат компании, които впоследствие реализираха печалби, вместо тези средства да се използват за подпомагане на гражданите, здравната система и самоосигуряващите се лица.

Повече информация по темата ще намерите тук:
<https://bulgaria.fes.de>